

Påsk – mellan kyrka, folktro och en korg full av godis

Berättelse

En högtid som flyttar sig

Påskan är en av årets största högtider i Sverige, och den infaller alltid på våren. Ändå är det svårt att säga exakt vilket datum den kommer, för till skillnad från till exempel midsommar är påskan en rörlig helg. Den firas söndagen efter den första fullmånen efter vårdagjämningen, vilket innebär att den kan hamna någon gång mellan slutet av mars och slutet av april. Hela helgen sträcker sig över flera dagar, från skärtorsdagen via långfredagen och påskdagen till annandag påsk. För många i Sverige betyder de dagarna framför allt en sak: ett efterlängtat lov, då skolor och många arbetsplatser är stängda.

Två berättelser i samma högtid

Från början är påskan en kristen högtid. Den firas till minne av att Jesus dog på korset och, enligt den kristna tron, uppstod från de döda. Den kristna påskan är därför både en sorgens och en glädjens tid, och i kyrkan tänds påskljuset som ett tecken på att ljuset har besegrat mörkret. Samtidigt firar många i Sverige i dag påsk utan att tänka särskilt mycket på den religiösa bakgrunden. För dem är det snarare en vår- och familjehögtid: ett tillfälle att vara ledig, träffa släkten och äta god mat. På så sätt lever två berättelser sida vid sida i samma högtid – en kyrklig och en mer vardaglig – och hur man väljer att fira blir upp till var och en.

Björkris, fjädrar och gamla seder

En tradition som syns i många hem är påskriset. Det är kvistar av björk som man pryder med färgglada fjädrar i gult, rosa, lila och grönt och ställer i en vas, inomhus eller utanför dörren. I dag är riset framför allt en glad vårdekoration, men dess rötter går troligen längre tillbaka. Forskare kopplar det till äldre tiders bruk att "rispa" varandra med ris under påskveckan, en sed som skulle påminna om Jesu lidande. De färgglada fjädrarna är däremot ett ganska modernt tillägg. Här syns något typiskt för påskan: en gammal allvarlig sed har med tiden blivit en ljus och lekfull tradition.

Påskkäringar på vandring

Kanske det mest färgstarka inslaget är påskkäringarna. På skärtorsdagen eller på påskafton klär många barn ut sig: de målar fräknar och röda kinder, knyter en sjalett på huvudet, tar på sig en lång kjol och ett förkläde. Sedan går de runt i grannskapet, önskar "Glad påsk!" och får oftast godis i utbyte. Bakom den glada leken finns en mörkare historia. I gammal folktro trodde man att häxor under påskan flög iväg på sina kvastar till en plats som kallades Blåkulla för att möta djävulen. De äldsta uppgifterna om utklädda påskkäringar är från 1800-talet, och då var det ofta vuxna och ungdomar som klädde ut sig. Med tiden blev det i stället en tradition för barn. Att en sådan gammal

och allvarlig föreställning har blivit ett oskyldigt nöje för barn säger något om hur traditioner förändras över tid.

Ägget och allt godis

Ingen symbol hör så starkt ihop med påsken som ägget. Inom kristendomen står ägget för nytt liv och för Jesu uppståndelse, men det passar också väl in i en vårfest, när naturen vaknar igen. Många målar ägg i starka färger, kokar och äter ägg till påskmaten och dekorerar med ägg i olika former. För barnen är höjdpunkten ofta att leta efter påskägg som de vuxna har gömt. Ett sådant påskägg är vanligtvis gjort av papp eller plast och fyllt med godis. Just kring påsken säljs stora mängder godis i Sverige, och för många barn är det en av årets sötaste helger. Här möts än en gång högtidens två sidor: en gammal religiös symbol och en modern, kommersiell tradition – båda fullt levande i dagens påskfirande.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
rörlig helg	en helg som inte infaller samma datum varje år
vårdagjämning	den dag på våren då dag och natt är ungefär lika långa
efterlängtat	något som man har väntat på och längtat efter
uppstå	bli levande igen efter att ha dött
besegra	vinna över någon eller något
vardaglig	som hör till den vanliga dagen, inte till religion
pryda	göra något vackrare med fina saker
sed	en gammal vana eller tradition
lidande	stor smärta eller plåga
folkstro	gamla föreställningar och berättelser bland vanligt folk
oskyldig	här: harmlös och ofarlig, en ren lek
symbol	något som står för eller betyder något annat
kommersiell	som har med handel och att tjäna pengar att göra

Läsförståelsefrågor

- Varför går det inte att säga ett fast datum för när påsken infaller?
 - För att olika delar av Sverige firar olika dagar.
 - För att tidpunkten bestäms av fullmånen och vårdagjämningen och därför växlar från år till år.
 - För att kyrkan väljer ett nytt datum varje år.
- Vad menar texten med att två berättelser lever "sida vid sida" i påsken?
 - Att två olika länder firar påsk samtidigt.
 - Att högtiden för vissa är religiös och för andra mest en vår- och familjefest.
 - Att man berättar två sagor för barnen under påsken.
- Vad säger texten om påskrisets ursprung?
 - Att det alltid har varit en glad dekoration med fjädrar.
 - Att det troligen kommer från en äldre sed att rispa varandra med ris, medan fjädrarna är ett senare tillägg.
 - Att det kommer från kyrkan och påskljuset.
- Vad är den mörkare bakgrunden till påskkärringarna enligt texten?
 - En gammal folktro om att häxor flög till Blåkulla under påsken.
 - Att barn förr inte fick något godis.
 - Att vuxna var rädda för att gå ut på skärtorsdagen.
- Varför passar ägget bra som symbol just i påsken?
 - För att ägg är billigast på våren.
 - För att det står för nytt liv, vilket passar både uppståndelsen och vårens återkomst.
 - För att höns bara lägger ägg på våren.
- Vad menar texten med att högtidens "två sidor" möts i ägget och godiset?
 - Att man både målar och äter ägg.
 - Att en gammal religiös symbol och en modern, kommersiell tradition finns med samtidigt.
 - Att barn och vuxna firar var för sig.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Påskan är en rörlig helg som infaller på olika datum olika år.
 - Alla som firar påsk i Sverige gör det av religiösa skäl.
 - Påskhelgen sträcker sig över flera dagar.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - De äldsta uppgifterna om utklädda påskkärringar är från 1800-talet.

2. Förr var det ofta vuxna och ungdomar som klädde ut sig till påskkärringar.
3. Påskkärringstraditionen är vanligast i norra Sverige.
4. De färgglada fjädrarna på påskriset är en gammal del av traditionen.
9. Texten skriver att “en gammal allvarlig sed har med tiden blivit en ljus och lekfull tradition”. Förklara med egna ord vad som menas, och ge ett exempel ur texten.
10. Varför kan man säga att påsken i Sverige förändras och lever vidare på samma gång? Använd exempel ur texten.
11. Texten är noga med att skriva “många i Sverige” och “för dem”, i stället för att säga att alla svenskar firar på samma sätt. Varför är det viktigt, tror du?
12. Vad tror du texten vill visa genom att berätta både om den mörka folktron och om den glada leken bakom påskkärringarna? Motivera ditt svar.
13. Påsken beskrivs som en högtid där det religiösa och det kommersiella finns med samtidigt. Vad tänker du om att en högtid kan vara båda delarna på en gång? Resonera utifrån texten.

Diskussionsfrågor

- Påsken har förändrats från en allvarlig kyrklig högtid till något som många i dag firar mest för vårens och godisets skull. Vad tänker du om att traditioner förändras på det sättet?
- Bakom påskkärringen finns en gammal och ganska mörk berättelse om häxor. Finns det andra glada traditioner du känner till som har ett allvarligt eller dystert ursprung?
- I texten ryms både det religiösa och det kommersiella i samma högtid. Var går gränsen, tror du, mellan att fira en tradition och att bara handla godis? Diskutera.
- Texten beskriver påsken som något “många” firar, inte alla. Varför kan det vara problematiskt att säga att en hel grupp människor firar eller tänker likadant?
- **Skriv (6–8 meningar):** Jämför påsken med en vår- eller familjehögtid från ditt eget land. Vad är likt, och vad är olika? Avsluta med vad du själv tycker är finast med högtiden du beskriver.